

Bölüm 6

KÜLTÜREL MİRAS OLARAK KUTSAL MEKÂNLAR, KUTSAL KENTLER

Nevin TURGUT GÜLTEKİN¹
Ayşe Nur CANBOLAT²

GİRİŞ

Kültürel değerler coğrafi koşullara, ait olduğu topluma ve zamana göre farklılaşsa da insan uygarlığının kanıtlarıdır. İnsanların kültürel ve toplumsal yapılarının, geleneklerinin, inançlarının ve varoluş hikâyelerinde yer alan mitlerin, somut yansıması olan mimari yapılar ve kültürle biçimlendirilen ya da anlam yüklenen doğal öğeler bu nedenle hafıza mekânlarıdır. İnsanlık tarihinin en erken evresinden beri bu mekânların oluşumunda en güçlü motivasyon dindir. İnsanın ruhsal ihtiyacı olan inanma ile bağlandığı kutsal varlığa yakınlaştığı hatta ulaştığı mekân “kutsal” atfedilmiştir. Tüm dinlerde manevi, dini, yüce ve ilahi anlam yüklenen doğal ya da insan eliyle oluşturulan kutsal mekânlar kültürle birlikte inançlarının da simgeleridir.

İnsanlığın varoluşundan beri mekânın ya da kentlerin yaratılış temelinde, kutsal’a yakın olma, kutsal’a (merkez’e) erişip o’nunla yaşama isteği vardır. Mabet, kutsallığın en güçlü yaşandığı kutsal mekân olup kutsallık kazandırdığı kentler de bulunmaktadır. Toplu ibadet ve toplanma yeri olarak bu mekânlar, inanç birliği aracılığıyla toplumsal bütünleşme hatta sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamı düzenlenme misyonunu da içerir. Bu işlevleri ile yaşayan ya da yaşamayan tüm dinlerde mabetler, inşa edildikleri coğrafyaya, zamana, kültüre, inanç ve ibadet biçimlerine, dini hafıza ve gelecek umutlarına hatta güce ve varsılığın kadar birçok etkenle farklı mimari formlarda oluşturulmuştur. Eşdeyişle somut olmayanın somutlaştırılması, yani düşünce, duygu, gizem ve inancın ifade edilmesinde sembollerle dolu bir dil olan mimarlık ve kent, kutsallığın gösterilmesi ve yaşanması için kullanılan etkin bir araçtır. Hatta kentlerin kuruluşunda, devamlılığında ve kimliğinde, kutsal inanç ve o’nun tezahürleri belirleyici olabilmektedir.

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, neving@gazi.edu.tr

² Öğretim Görevlisi, Amasya Üniversitesi, canbolataysenur@gmail.com

KAYNAKLAR

- Akçan, E. (1994). İletişim ve tüketim toplumunda mekânsal farklılığa ait çelişkiler. *Toplum ve Bilim*, 64-65 (Kış).
- Aras, H. (2011). *Dünya dinlerinde merkez sembolizmi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilim. Enst., Erzurum.
- Armstrong, K. (2017). *Tanrı'nın tarihi*, İstanbul: Pegasus Yayın.
- Arslan, M. (2013). Modern mekânda kutsal deneyimi Kernek'te yeniden üretilen kutsal, mit ve ritüel. *Birey ve Toplum*, 3 (6), 7-36.
- Ataç, M. (1981). İslam mimarlığı kavramı bir geleneksel kültür kavramıdır. *Mimarlık Dergisi*, 5, 11-12.
- Aytaç, Ö. (2017). Kent mekânlarının sosyo-kültürel coğrafyası. Köksal Alver (Ed.), *Kent Sosyolojisi* içinde (s. 251-279). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Becermen, M. (2015). Kent ve felsefe ilişkisi üzerine. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 25, 9-18.
- Can, Y. (2014). *İslam şehirlerinin fiziki yapısı*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Canatan, K. (2017). Batı kenti. Köksal Alver (Ed.), *Kent Sosyolojisi* içinde (s. 79- 95). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları
- Coşkun, H. (2017). Küreselleşme sürecinde din. *Kaygı Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 115-134.
- Çelik, C. (2017). Şehir ve Din. Köksal Alver (Ed.), *Kent Sosyolojisi* içinde (s. 193- 211). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları
- Eliade, M. (2017a). *Dinler tarihine giriş*. (Lale Arslan Özcan, Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayınları
- Eliade, M. (2017b). *Kutsal ve kutsal-dışı*. (Ali Berktaş, Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayınları
- Feilden, B.M. & Jokilehto, J. (1993). *Management guidelines for world cultural heritage sites*. Rome: ICCROM.
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre'nin mekân kuramının yapısal ve kavramsal çerçevesine dair bir okuma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26 (3)1-29.
- Gültekin, N. T., & Canbolat, A. N. (2018). To identification of immovable and intangible cultural values of sacred historical buildings together: Mevlana tomb and Selimiye mosque examples. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 8 (4), 63-84.
- Gültekin, N. & Uysal, M. (2018). Area definition in the sustainability of cultural heritage: Taşkale rock carving granaries example. *Humanities Science*, 13 (3), 36-56.
- Gültekin, N. (2010). Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi. *Yasal ve Yönetimsel Boyutlarıyla Planlama* içinde (s. 258- 269). Ankara: Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Gündüz, Ş. (2016). *Yaşayan dünya dinleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- ICCROM. (2017). Asian Buddhist Heritage Conserving The Sacred. First ICCROM-CHA International Forum on Conservation Asian Buddhist Heritage: Conserving the Sacred 4-6 December 2013. Seoul, Republic of Korea.
- ICOMOS. (2015). International Conference on Religious Heritage Towards Understanding the Outstanding Universal Value of Religious Heritage. April 24. Korea.
- ICOMOS-Brasil (2008). Declaración De Foz Do Iguaçu https://www.icomos.org/centre_documentation/declaration-igua%C3%A7u-spa.pdf
- ICOMOS. (2008). The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites, Quebec, Canada.

- ICOMOS. (2005). Filling The Gaps An Action Plan For The Future. Methodical Approach to the Representativity of the World Heritage List 25-27 July 2003. Munich, Germany.
- ICOMOS. (1999). Burra Charter.
https://australia.icomos.org/wpcontent/uploads/BURRA_CHARTER.pdf
- Kaynak, İ. H. (2016). Dinlerde kutsal zaman ve mekânın tarihsel yapısının fenomenolojik algısı. *SUTAD*, 39, 443-455.
- Kirman, A. & Özbolat, A. (2017). İslam, kutsal ve seküler. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, 17 (2), 19-41.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (Çev.I. Ergüden) Sel Yayıncılık 2. Baskı, İstanbul.
- Niglio, O. (2017). Knowing, preserving and enhancing. The cultural-religious heritage. *Journal of Tourism, Culture and Territorial Development*, 15, 152-156.
- Ok, B. (2015). Gündelik hayatta caminin yeri. *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-I* (Sosyoloji, Şehircilik ve Mimari). 14-17 mayıs 2015, Kütahya. 107-121.
- Otto, R. (2014), *Kutsal'a dair*, (Sevil Ghaffari, çev.), İstanbul: Altıkırkbeş Yayın
- Örenç, A. (2013). *Hadislerde kutsal mekân algısı*. (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilim.Enst. Isparta.
- Özen, Y. (2011). Kişisel, sosyal, ulusal ve küresel sorumluluk bağlamında toplumun yeniden inşası: mekân, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 8, 137-148.
- Schmidt, K. (2000) Göbekli Tepe: Southeastern Turkey: A preliminary report on 1995-1999 excavations, *Paléorient*, 26 (1):45-54.
- Tuna, K. (2017). Şehrin Serüveni. Köksal Alver (Ed.), *Kent Sosyolojisi* içinde (s. 37- 46). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları
- UNESCO, World Heritage Center. (2013). Management Cultural World Heritage. Paris: UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN.
- UNESCO (2005). Meetings Referring to the Global Strategy.
https://www.icomos.org/world_heritage/gapsa-nnexes.pdf
- Yıldırım, M. (2014). Kutsal mekân algısı bağlamında şehir kimliği ve din. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1), 133-142.
- Yılmaz, M. (2017). İnanç, mimarlık ve algı üzerine mülâhazalar. *Planlama Dergisi*, 27 (1), 75-93.